

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ АДАПТАЦІЇ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Наталія ПИЛИПЕНКО

Copyright © 2014
УДК 159.9.072.4

Постановка проблеми. У сучасному освітньому просторі особливої вагомості набуває питання забезпечення якості освіти та конкурентоспроможності випускників вищої школи. Саме на викладачів покладають надію щодо сприяння ними успішності впровадження освітніх реформ і забезпечення якісної підготовки українського фахівця на ринку праці. “У зв’язку з європейською орієнтацією України наголос все більше роблять на якості освіти, універсальності підготовки випускника і на його адаптованості до ринку праці, на особистісній орієнтованості навчального процесу, його інформатизації, визначальній важливості освіти у забезпеченні сталого людського розвитку” [1, с. 241]. Модернізація національної освіти та її інтеграція у світову систему вимагають дослідження психологічних чинників професійної адаптації викладацького складу. Вирішення психологічних проблем, пов’язаних з інноваціями в освіті, завжди залежить від людського фактора – внутрішніх можливостей і резервів особистості викладача.

Мета дослідження полягає у з’ясуванні та аналізі психологічних детермінант успішного пристосування викладача вищої школи до нововведень в освіті України. *Основна ідея статті* – професійно значущі особистісні характеристики викладача є визначальними для його фахово-психологічної адаптації, якісної підготовки та успішності викладацької діяльності.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій засвідчує, що у спеціальній літературі наявний науковий підхід до адаптації як до єдності взаємозумовлених, протилежно спрямованих процесів зрівноважування суб’-

екта і середовища – активного і пасивного, продуктивного і репродуктивного, змінюваного і змінювального (Г.О. Балл, А.А. Налчаджян, А.В. Петровський, А.В. Фурман та ін.), а також наукові дані про професійну адаптацію та професійно значущі характеристики особистості як про показники її внутрішньої адаптованості (Г.О. Балл, Ф.Б. Березін, Ж.П. Вірна, О.А. Донченко, О.Г. Злобіної, О.М. Кокуна, О.О. Реан, Т.М. Титаренко, А.В. Фурман, Т.С. Яценко та ін.).

Соціальна значущість проблеми дослідження психологічних чинників професійної адаптації викладача вищої школи до впровадження європейських стандартів освіти в Україні та її недостатня наукова розробка зумовили вибір теми. До того ж складні громадянські і зовнішні обставини, що склалися на даний час у суспільстві, впливають на те, що викладач зобов’язаний бути психологічно готовим організувати свою діяльність на високому професійному рівні в умовах будь-яких соціальних змін, вдало застосовуючи саме ті переваги європейської освітньої системи, які можуть бути продуктивними для вітчизняної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. *Професійно-психологічну адаптацію* викладача ВНЗ до впровадження європейських стандартів в освіті розглядаємо як психологічну готовність фахівця до інноваційних перетворень на когнітивному, мотиваційному, емоційному та поведінковому рівнях; як перебудову структури набору значущих особистісних характеристик, а також як встановлення оптимальної відповідності між ним і вимогами

професійного довілля, завдяки чому реалізуються ділові мотиви й цілі, забезпечується якість викладацької діяльності, відбувається самовдосконалення індивідуальності.

Результатом професійної адаптації викладача є його адаптованість як інтегральна психологічна характеристика, яка впливає на ефективність освітньої діяльності, відображається у продуктах його праці й виявляється у задоволенні викладацькою роботою, закладом і колективом та у психологічній готовності до реалізації навчальної, наукової, методичної й організаційно-виховної роботи відповідно до європейських стандартів вищої освіти. У цьому аналітичному розрізі психологічна адаптованість – це той внутрішній потенціал професійного розвитку особистості викладача, що надає йому змогу вдосконалювати власний професійний і привласнювати значущий соціокультурний досвід, позитивно самостверджуватися у нових професійних ситуаціях. Складний динамічний процес професійної адаптації можливий у форматі педагогічної майстерності викладацького складу, його творчої самореалізації, перебудови структури професійно зорієнтованих особистісних якостей, певних здібностей, які допомагають організовувати викладацьку працю з новими знаннями, діями, вміннями, нормами, цінностями.

Викладачі вищої школи як окрема соціальна група займаються передусім інтелектуальною творчою діяльністю, мають організаційні здібності та є інтелігентними, ерудованими, відкритими і щирими індивідуальностями у спілкуванні з студентами. Безумовно, професійно значущі особистісні характеристики викладача визначають його ставлення до професійного повсякдення, до студентів, навчального закладу та до самого себе й впливають на усуб'єктнену якість вищої освіти, що пов'язана як з навчальним процесом, так і з його результатом – підготовкою висококваліфікованого фахівця.

Європейські стандарти вищої освіти – це визнані розвиненими країнами світу загальні вимоги до якості освіти, організації навчально-виховного процесу, кваліфікаційних характеристик фахівця і професійної компетентності викладача. Визначальними для уможливлення якості освітнього процесу є особистість як викладача, так і студента, їх оптимальна співпраця, персональна відповідальність й адекватна самооцінка, психологічна компетентність викладача, науково-освітнє довілля, у

якому студентська молодь, ділові стосунки та успішність культурної співдіяльності є найвищими цінностями.

Показниками успішної діяльності викладача вищої школи в умовах європейських нововведень є якісне викладання навчальних предметів, високий рейтинг науково-педагогічної роботи, участь у винахідницькій і раціоналізаторській діяльності, високий рівень відповідальності й дотримання дисципліни на робочому місці, партнерська взаємодія з колегами та з керівництвом, професійні компетенції як застосування професійних знань в успішному розв'язанні складних навчальних ситуацій та добра обізнаність у виконанні своїх службових обов'язків, дотримання нормативно-правових параметрів своєї діяльності, постійне поліпшення й оновлення навчальних планів і програм навчальних дисциплін та науково-методичного забезпечення відповідно до освітньо-кваліфікаційного рівня підготовки майбутніх фахівців, наявність у кожного внутрішньої мотивації до вдосконалення професійної діяльності.

Психологічні чинники професійної адаптації викладача, що забезпечують йому адаптивну здатність в умовах освітньої трансформації, самоорганізовані порівнево, себто на особистісно-професійному, мотиваційному, когнітивному, емоційно-вольовому (регулятивному), поведінковому і суто вчинковому щаблях. До того ж сутнісно психологічні компоненти професійної адаптації пов'язані з індивідуальною структурою особистісного потенціалу викладачів як інтегральною властивістю, яка й визначає успішне застосування ними професійного досвіду в ситуаціях з новими освітніми вимогами. У цій структурі вагомою є також соціально-психологічна адаптованість двох рівневих організованостей: а) об'єктивної – задоволеність студентів і колективу цим викладачем і б) суб'єктивної – задоволеність викладача стосунками з колегами-партнерами й студентами.

До психологічних чинників управління професійною адаптацією викладача вищої школи до європейських нововведень слушно віднести: соціально-психологічні, що пов'язані з успішним стилем керівництва й лідерськими якостями, партнерською взаємодією зі студентами й колегами; комунікативні здібності; морально-етичні цінності, зокрема любов до українського народу й суспільства; ті особливості менталітету, які сприяють адаптації

до вимог академічного довілля, що пов'язані з інноваційними перетвореннями у сфері освіти.

Особливості української ментальності можуть і негативно впливати на здатність швидко перебудуватися в умовах європейських нововведень. А.В. Фурман виділяє такі риси української нації, як інтровертність, індивідуалізм з проявами інтроспективності, неготовність до швидких і радикальних змін, прагнення до досконалості, відірваність від суспільного життя, неспроможність навчатися на досвіді власного історичного минулого, певні імпульсивність й надмірна чуттєвість, емоційність, що породжує внутрішні конфлікти, стресові й невротичні стани, відхід від реальності, недостатність соціальної волі, слабкість соціального характеру, що спричинює невідповідність змін жодному реформаторському плану чи проекту [5]. Безумовно, ці риси нації можуть зумовлювати певною мірою психологічну неготовність викладачів до перемін, їх незадоволення реформуванням освіти. Так, на початкових етапах впровадження європейських стандартів освіти в Україні кредитно-модульна система підготовки фахівців для багатьох виявилася формальною процедурою. Скорочення аудиторних і збільшення самостійних годин для студентів уможливила вивчення повноти відповідальності викладача, який мотивує студентів до самопідготовки або ж не втручається у процес їхнього учіння. Сьогодні, за утвердження модульно-розвивального навчання студент більш самостійно може працювати із запропонованою йому індивідуальною навчальною програмою. Викладач же психологічно забезпечує йому партнерську підтримку, застосовуючи методичні й методологічні засади консультування, підтримки, співучинення.

Оцінювання викладачами переваг і недоліків кредитно-модульної системи підготовки фахівців було досліджено нами шляхом анкетування. Таку ж анкету – “Ставлення студента до кредитно-модульної системи організації навчального процесу” – було запропоновано студентам п'ятих курсів для вивчення їх психологічної готовності (в мотиваційному, пізнавальному та емоційному аспектах усмітнення) до цієї системи організації навчання. Для розробки питань анкети задіяні пропозиції групи експертів, здебільшого представників професорсько-викладацького складу. На основі результатів анкетування викладачів і студентів отримано дані про узгодженість їхніх міркувань. Ступінь цієї узгодженості дає підстави

зрозуміти особливості ділових стосунків у навчальній діяльності, специфіку зворотного зв'язку, особливості рефлексії щодо себе та інших та ставлення представників академічного довілля до європейських орієнтирів сучасної освіти. Фактор “ставлення” як центральна ланка особистісної адаптованості є важливою умовою суб'єктивного прийняття студентами і викладачами вимог оновленого освітнього довілля.

У дослідженні взяло участь 29 викладачів Черкаського державного технологічного університету віком від 31 до 68 років; 22 студенти денної форми навчання п'ятого курсу лінгвістичного факультету Черкаського державного технологічного університету віком від 21 до 22 років та 21 студент заочної форми навчання п'ятого курсу факультету ринкових, інформаційних та інноваційних технологій Київського національного університету технологій і дизайну віком від 21 до 25 років. Викладачі й студенти оцінювали переваги та недоліки застосування кредитно-модульної системи організації навчання згодою (за що отримували 2 бали), або ж незгодою (0 балів) із запропонованими твердженнями. Сумніви щодо цих тверджень оцінювалися в 1 бал. Учасникам анкетування було запропоновано доповнити твердження відповідно до своїх міркувань, досвіду, знань. Деякі результати анкетування – якісний аналіз схвальних відповідей учасників цієї процедури – подано в *табл.*

Погодження учасників анкетування із запропонованими твердженнями підводить дослідника до розуміння психологічних чинників адаптації викладача до вимог професійного довілля, його ціннісні й світоглядні настанови стосовно бажаності перемін загалом. Так, найвищим показником в оцінюванні викладачами (66 %) кредитно-модульної системи організації навчального процесу є вибір ними переваги “послідовне й систематичне нагромадження балів”; однак згодними з недоліком “швидке відрахування студента з ВНЗ” виявилось всього 2% опитуваних, а “формальне ставлення студентів і викладачів до кредитно-модульної системи навчання” визнало 59% дорослих. Можливо, причина такої суперечності – неузгодженість традиційного навчання і європейських освітніх стандартів, із чим власне погодилося 69% викладачів. Неготовність першокурсників до прояву активності для нагромадження балів оцінило 59% наставників,

Таблиця

Оцінювання викладачами й студентами переваг і недоліків кредитно-модульної системи організації навчального процесу у ВНЗ (вибірка – 72 особи, кількість/%)

Переваги кредитно-модульної системи організації навчання	Викладачі	Студенти – 1 група	Студенти – 2 група	Недоліки кредитно-модульної системи організації навчання	Викладачі	Студенти – 1 група	Студенти – 2 група
Підвищує активність у процесі навчання	9/31	10/45	13/62	Надмірне навантаження викладачів і студентів.	17/59	7/32	5/24
Знімає у студентів надмірну тривогу у зв'язку із складанням іспитів	12/41	7/32	8/38	Психологічна неготовність викладачів і студентів до застосування ECTS-системи.	12/41	8/36	7/33
Мотивує до якісного засвоєння знань	7/24	8/36	8/38	Швидке відрахування студента з ВНЗ.	2/7	3/14	5/24
Забезпечує прозорість системи оцінювання	12/41	8/36	11/52	Не вистачає часу для якісного засвоєння знань.	13/45	10/45	10/48
Уможлиблює подальше навчання за кордоном	6/21)	13/59	5/24	Формальне ставлення студентів і викладачів до вимог кредитно-модульної системи навчання.	17/59	9/41	6/29
Дає змогу послідовно і систематично нагромаджувати бали	19/66	14/64	13/62	Незрозумілість доцільності застосування ECTS-системи.	14/48	3/14	10/48
Надає студенту більшої самостійності у навчанні	16/55	10/45	13/62	Неготовність першокурсників до прояву активності для нагромадження балів.	17/59	10/45	11/52
Стимулює до застосування сучасних інформаційних технологій	12/41	15/68	14/19	Неузгодженість традиційної системи освіти й сучасних освітніх стандартів.	20/69	11/50	6/29

Примітка:

викладачі ВНЗ – 29 осіб; 1 група – 22 студенти денної форми навчання; 2 група – 21 студент заочної форми навчання.

які водночас надають перевагу такому показникові мотиваційного рівня психологічної готовності студентів до досягнення продуктивності в навчальній діяльності, як прояв їх більшої самостійності (цю перевагу обрало 55% викладачів). Подібні вибори щодо переваг і недоліків кредитно-модульної системи характерні й для студентів. Виявлені суперечності не єдині, їх наявність підтверджується за різними індивідуальними показниками.

Одна з причин вказаного – незрозумілість для представників навчально-фахового довікля доцільності застосування ECTS-системи (з цим її недоліком погодилося 48% викладачів і 48% студентів заочної форми навчання) та неузгодженість традиційної системи освіти й

сучасних освітніх стандартів (цей недолік підтвердило 69% викладачів й 50% студентів денної форми). Якщо на емоційному рівні (його головний показник – вищеназвана система знімає надмірну тривожність у зв'язку із складанням іспитів) викладачі оцінили психологічну готовність студентів до кредитно-модульної системи організації навчання приблизно задовільною, то на пізнавальному й мотиваційному – незадовільно, враховуючи той факт, що із запропонованими твердженнями анкети більшість не погодилася, а сумнів виявили поодинокі респонденти (всього 17%).

Амбівалентні оцінки викладачів щодо переваг і недоліків кредитно-модульної системи можуть бути пов'язані з їх неадаптованістю,

проте вона не має деструктивних проявів, тому що викладачі добре усвідомлюють труднощі деяких аспектів реалізації вимог європейської освітньої системи, переконані у важливості перегляду її пропозицій та активно обговорюють засоби її вдосконалення відповідно до умов організації освітнього процесу у ВНЗ. У зв'язку з цим А.В. Фурман [4] підтверджує, що неадаптованість як більшою чи меншою мірою усвідомлена невідповідність між цілями і результатами діяльності, породжує амбівалентні почуття й оцінки, але не справляє психотравмального впливу на особистість. Згідно з В.А. Петровським [2], неадаптованість, поряд з незначним негативним впливом на перебіг психічних процесів особистості, виступає передумовою вдосконалення її поведінки й діяльності. На думку вченого, надситуативна, пошукова активність, тобто наявність цільового стану вибору засобів вирішення ситуації суперечності між метою і майбутнім результатом певної дії, зумовлена неадаптивною стратегією, наближає її до адаптивної.

Неузгодженість між базовими структурними компонентами (когнітивному, мотиваційному, емоційному) психологічної готовності викладачів до інновацій можна пояснювати їх усвідомленням значущості поліпшення якості освітніх послуг і важливості аналізу можливих способів для її здолання. Водночас виявлені суперечності і неготовність до прояву активності у студентів за умови їх оптимального рівня мотивації імовірно пов'язана з відсутністю належної дієвості психологічних чинників адаптації самих викладачів до застосування ними європейських стандартів освіти. Бар'єром цьому почасти є перебування неадаптованих викладачів у пошуках конструктивних адаптивних стратегій у ВНЗ, їх психологічна неготовність до освітніх нововведень, прояв негативних ментальних особливостей у професійній самореалізації, характерологічні риси їхньої особистості.

Для вивчення найвагоміших професійно значущих особистісних характеристик викладача учасникам анкетування було запропоновано описати їх. Цікавим виявився той факт, що як студенти, так і їх старші партнери, однаковою мірою оцінили такі найважливіші ознаки-риса викладача, як його позитивне ставлення до студентів, лідерські якості, наявність почуття гумору, комунікабельність, упевненість у собі, відповідальність. Причому студенти описали "ідеального викладача",

лише користуючись прикметниками, а викладачі, – переважно дієсловами, через які вони й виявляють ставлення до проектування своєї майбутньої професійної діяльності відповідно до конкретної мети через дієвість, що вказує на прояв самоактивності, творчої суб'єктності, високий рівень саморегуляції й внутрішній локус контролю. До того ж вони вважають, що викладачу потрібно мати науковий ступінь і вчене звання; проходити стажування у провідних ВНЗ; слухати інших, а не лише себе; відверто й без фальші любити викладання й самих студентів; бути патріотом своєї країни й університету; вміти давати знання студентам; застосовувати сучасні комп'ютерні технології; брати участь у міжнародних наукових конференціях; бути відповідальним за ефективність використання аудиторних годин; займатися науковою роботою; постійно працювати над підвищенням свого кваліфікаційного рівня. Серед названих учасниками анкетування найбільш значущих об'єктивних показників якісної викладацької діяльності є фахова компетентність, яка виявилася найвагомішою як для викладачів, так і для студентів. "Результати багатьох досліджень свідчать, що головна причина багатьох кризових проблем – некомпетентність фахівців... Погано підготовлений фахівець не є конкурентоспроможним на ринку праці" [3, с. 13].

Приєднання України до Болонського процесу зумовило зростання конкурентної спроможності викладача. Проте за умов різних нововведень в освітянському житті певна група фахівців завжди матиме ригідні настановлення щодо перемін, досить консервативні погляди, неконструктивні прояви механізмів психологічного захисту, що може негативно відобразитися на навчальному процесі. У результаті якісного аналізу анкетних даних нами виділено дві групи викладачів – з консервативними міркуваннями (всього 22%) та реформаторськи зорієнтованих (78%). Безумовно, адаптованими до нововведень є останні, які схильні бачити у перемінах лише позитивне, висловлюються за оновлення освітніх вимог; адекватно обстоюють збереження найкращого у вітчизняній моделі освіти і приймають переваги європейських нововведень, обґрунтовуючи в анкетних даних такі міркування: "кредитно-модульна система організації навчання розроблялася на основі бажання студентів отримати сучасну конкурентоспроможну освіту і, як наслідок цього, є регулятором їхньої

самостійної якісної роботи”; “викладач повинен бути обізнаним із колом сучасних потреб європейського ринку праці для розподілу акцентів у викладанні предметів”, “викладач покликаний удосконалювати свою професійну компетентність відповідно до європейських стандартів освіти” та ін.

Викладачі із стійкими поглядами, себто консерватори, навпаки, суб’єктивно переживають неприйняття перемін, більш конформні і постійні у своїх планах. Реформатори і консерватори однаковою мірою наголошують на важливості підвищення кваліфікації викладача вищої школи з метою наближення її до європейських вимог і виявляють ставлення до студента як до самої значущої цінності. Проте реформаторська група викладацького складу налаштована переважно на міжнародне педагогічне партнерство, є відкритою й гнучкою, має високий рівень задоволення своєю роботою. Викладачів-консерваторів слушно віднести до частково адаптованих, причому із нижче середнім рівнем особистісної адаптованості. Натомість викладачі-реформатори мають високий рівень такої адаптованості, вони більш активні, тому що висловлюються за розширення засобів поліпшення якості викладацької праці, модернізації освітнього процесу; їхня внутрішня готовність до європейських нововведень пов’язана з розвиненими психологічними компетенціями, позитивним ставленням до викладання та з характерологічними особливостями, які процесно визначають якість освіти. Така висока адаптованість можлива тільки за наявності у викладача оптимальної відповідальності за перебіг і результати своєї діяльності, де психологічною умовою для її формування і прояву завжди є позитивне ставлення через любов – до своєї професії, до науки, до студентів.

Отже, детермінантами успішного пристосування викладача вищої школи до впроваджених європейських стандартів освіти в Україні є перш за все психологічні, що відіграють роль важелів його внутрішньої активності. Однак їх доречно розглядати у тісному взаємозв’язку з соціально-психологічними чинниками професійної адаптації, поліпшити яку можна з допомогою тренінгів особистісного й професійного зростання викладачів. Організаційно-методична робота психологічної служби ВНЗ спрямована передусім на особистість (передовсім молодого) викладача і виконує стосовно його особистісно-професійного розвитку низку функцій: діагностичну,

прогностичну, корекційну, профілактичну, консультативну, реабілітаційну, експериментальну, психотерапевтичну, просвітницьку, організаційну і психотехнічну, засобово-інструментальну [6]. Ці функції пов’язані з наданням психологічної допомоги молодим викладачам у їхній адаптації до умов нової професійної діяльності й тим, хто не має спеціальної педагогічної освіти. Не менш важливим є підвищення рівня психологічної культури, тобто спроможність викладача аналізувати ситуації взаємодії зі студентами, визначаючи їх причини і наслідки, розуміти свої емоційні реакції й інших людей та вміти керувати власними емоціями.

Незважаючи на привабливість стратегій Болонського процесу, освітяни кожної країни мають право зберігати національну самобутність – вітчизняні надбання в освіті, шанобливе ставлення до освітянських традицій, інтелектуальні й моральні риси класичного представника академічного доквілля. Лише викладач з високим рівнем професійно-психологічної адаптованості здатний гармонійно й логічно поєднувати інноваційні підходи, властиві європейським стандартам в освіті, з традиційними вітчизняними здобутками у цій складній сфері суспільного виробництва.

ВИСНОВКИ

1. Відтак психологічними чинниками професійної адаптації викладача вищої школи до нововведень є: а) психологічна готовність до інноваційних перетворень як настанова на отримання якісного результату в роботі; б) психологічні особливості суб’єкта викладацької діяльності – його відповідальність і дієвість у професійній сфері – мотивація, компетентність та прагнення підвищити якість освітніх послуг; в) професійно значущі особистісні характеристики, котрі визначають позитивне ставлення фахівця до викладацької діяльності, навчального закладу, студентів й до самого себе.

2. Згідно з результатами оцінювання професійно значущих особистісних характеристик, викладачів-консерваторів (з тенденцією проти перемін) можна віднести до частково адаптованих, тобто тих, які мають посередній рівень психологічної адаптованості. Викладачі-реформатори, які більш психологічно готові до інновацій, мають високий рівень психологічної адаптованості. Водночас, як реформатори, так і схильні до консерватизму, прагнуть поліп-

шення якості викладацької діяльності, позитивно налаштовані до студентів і до своєї роботи. Наявність амбівалентності оцінок, суперечностей в аналізі переваг і недоліків кредитно-модульної системи підготовки фахівців вказує на неадаптивні стратегії професійної поведінки викладачів, які мотивовані на пошук раціонального застосування європейських пропозицій і засобів модернізації освітнього процесу, що підтверджує факт успішності перебігу адаптаційних механізмів соціальних трансформацій в гуманітарній сфері суспільства.

3. Особистісний потенціал викладача є визначальним для професійно-психологічної адаптації, його якісної підготовки як фахівця-педагога. Сьогоднішня освіта вже неможлива без процесів європейської інтеграції України. І викладачі з відповідними особистісними характеристиками психологічно готові до неї, здатні оцінити переваги й недоліки європейських нововведень і домогтися якісної підготовки майбутніх професіоналів-наступників.

4. Проблема професійно-психологічної адаптації викладача вищої школи в умовах системних інноваційних перемін у перспективі потребує фундаментальних досліджень.

1. Вища освіта України і Болонський процес: [навч. посібн.] / за ред. В.Г. Кременя. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384 с.

2. Петровский В.А. Личность в психологии: парадигма субъективности / Вадим Артурович Петровский. – Ростов-на-Дону, 1996. – 512 с.

3. Підласий І.П. Поглиблення євроінтеграції української системи вищої технічної освіти: [навч. посібн.] / Іван Павлович Підласий. – Черкаси: ЧДТУ, 2010. – 123 с.

4. Фурман А.В. Психодіагностика особистісної адаптованості: [наук. вид.] / Анатолій Васильович Фурман. – Тернопіль: Економічна думка, 2000. – 197 с.

5. Фурман А.В. Психокультура української ментальності: [2-е наук. вид.] / Анатолій Васильович Фурман. – Тернопіль: НДІ МЕВО, 2010. – 168 с.

6. Фурман А.В., Надвинична Т.Л. Психологічна служба університету: від моделі до технології / Анатолій В. Фурман, Тетяна Надвинична // Психологія і суспільство. – 2013. – №2. – С. 80–104.

REFERENCES

1. Vitha osvita Ukrayini i Bolonskiy proces: [navch. posibn.] / za red. V.G. Kremenyu. – Ternopilj: Navchaljna kniga – Bogdan, 2004. – 384 s.

2. Petrovskiy V.A. Lichnostj v psikhologii: paradigma subjektivnosti / Vadim Arturovich Petrovskiy. – Rostov-na-Donu, 1996. – 512 s.

3. Pidlasiy I.P. Pogliblennya yevrointegracij ukrayinsjkoji sistemi vithoyi tekhnichnoji osviti: [navch. posibn.]

/ Ivan Pavlovich Pidlasiy. – Cherkasi: ChDTU, 2010. – 123 s.

4. Furman A.V. Psikhodiagnostika osobistisnoyi adaptovanosti: [nauk. vid.] / Anatolij Vasiljovich Furman. – Ternopilj: Ekonomichna dumka, 2000. – 197 s.

5. Furman A.V. Psikhokuljtura ukrayinsjkoji mentalnosti: [2-e nauk. vid.] / Anatolij Vasiljovich Furman. – Ternopilj: NDI MEVO, 2010. – 168 s.

6. Furman A.V., Nadvinichna T.L. Psikhologichna sluzhba unjversytetu: vid modeli do tekhnologiji / Anatolij V. Furman, Tetyana Nadvinichna // Psikhologiya i suspiljstvo. – 2013. – №2. – S. 80–104.

АНОТАЦІЯ

Пилипенко Наталія Миколаївна.

Психологічні чинники адаптації викладача вищої школи до впровадження європейських стандартів освіти в Україні.

У статті представлено результати емпіричного дослідження психологічної готовності студентів і викладачів до впровадження європейських стандартів освіти в Україні; розглянуто чинники та засоби поліпшення професійно-психологічної адаптації викладача вищої школи.

Ключові слова: професійно-психологічна адаптація, професійна компетентність, якість освіти і діяльності викладача, професійно-значущі особистісні характеристики, психологічна готовність до інновацій.

АННОТАЦИЯ

Пилипенко Наталья Николаевна.

Психологические факторы адаптации преподавателя высшей школы к внедрению европейских стандартов образования в Украине.

В статье представлены результаты эмпирического исследования психологической готовности студентов и преподавателей к внедрению европейских стандартов образования в Украине; рассмотрены средства улучшения профессионально-психологической адаптации преподавателя высшей школы.

Ключевые слова: профессионально психологическая адаптация, профессиональная компетентность, качество образования и деятельности преподавателя, профессионально значимые личностные характеристики, психологическая готовность к инновациям.

ANNOTATION

Pylypenko Nataliya.

Psychological Factors of Adaptation of a Lecturer of Higher School to Implementation of European Standards of Education in Ukraine.

In the article the results of empiric research of psychological readiness of students and teachers are presented to introduction of the European standards of education in Ukraine; facilities of improvement of professionally-psychological adaptation of teacher of higher school are considered.

Keywords: professionally psychological adaptation, professional competence, quality of education and activity of teacher, professionally meaningful personal descriptions, psychological readiness, to the innovations.

Надійшла до редакції 29.05.2014.